

Õiglase ülemineku fondi koosolek
PROTOKOLL

04.03.2021 nr 14-7/1738-1

Tallinn

Juhtkomisjoni koosoleku toimumise kuupäev:
12.02.2021

Algus kell 10.00

Lõpp Kell 12.50

Juhatas: Jaak Aab

Protokollis: Ivan Sergejev

Võtsid osa (komisjoni liikmed ja asendusliikmed): Jaak Aab, Kaia Sarnet, Priidu Ristkok, Kadri Tali, Dmitri Dmitrijev, Johanna Maarja Tiik, Erik Puura, Sander Vaikma, Eve East, Lauri Jalonen, Gerli Aas, Hallar Meybaum, Hardi Murula, Jaanus Uiga, Kristi Klaas, Kristjan Sahtel, Madis Vasser, Mare Roosileht, Margus Ilmjärv, Maris Mälzer, Meelis Eldermann, Meelis Paavel, Meelis Tint, Peep Peterson, Pille Sööt, Piret Hartman, Sille Kraam, Teet Kuusmik, Tiit Vähi, Timo Tatar, Tõnis Seesmaa, Vadim Orlov.

Kutsutud: Kaire Luht, Tarmo Kivi, Ivan Sergejev, Geili Heinmaa, Risto Kask, Tarmo Tammiste, Kärt Kallion, Keit Pillak, Aive Telling, Birgit Parmas.

PÄEVAKORD:

1. Koosoleku avamine, päevakava ja vahepealsete arengute ülevaade (Riigihalduse minister);
2. Õiglase ülemineku (ÕÜ) fondi 2. tegevussuuna „Atraktiivne elukeskkond“ meetmete tutvustused ministriumite poolt;
3. ÕÜ koondpilt: lühiajaline leevendus vs pikaajaline muutus, vahendite kasutamise tempo ülevaade (Rahandusministeerium);
4. ÕÜ fondi meetmete sisu ja jaotuspõhimõtete ülevaatamine ja arutelu;
5. Kokkuvõtte.

1. Koosoleku avamine, päevakava ja vahepealsete arengute ülevaade

Riigihalduse minister Jaak Aab avas koosoleku, tutvustas päevakava ja vahepealseid arengud Ida-Virumaa õiglase ülemineku kava koostamise protsessis.

- Eelmise juhtkomisjoni koosoleku järel (20.01.2021) on toimunud individuaalsed kohtumised ministriumitega nende sisustada olevate meetmete täpsustamiseks ja meetmetevahelise sünergia tekitamiseks. Ministriumidel on olnud ülesanne kaasata ka vastavaid sihtgrupe;
- Koalitsioon on otsustanud suunata õiglase ülemineku fondi (edaspidi: ÕÜF) vahendeid ainult Ida-Virumaale;

- ÕÜF ülevaadatud meetmete jaotuse ettepanekut on plaanis tutvustada valitsusele 18.02.2021. Käesoleva juhtkomisjoni koosoleku põhiline eesmärk on vaadata koos üle meetmete jaotus¹;
- Järgmine mitteametlik kohtumine Euroopa Komisjoniga toimub eeldatavalt 25.02.2021. Vahepeal ei ole täiendavat sisulist infot meie küsimustele laekunud.

2. ÕÜF’ist rahastavate 2. tegevussuuna „Atraktiivne elukeskkond“ meetmete tutvustused ministriumite poolt:

- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi (MKM) energeetika ja maavarade asekanstler Timo Tatar tutvustas MKM’i poolt väljatöötamisel olevat meedet „Kaugkütte lahti sidumine põlevkivist“.

Sisukokkuvõte:

Kaugkütte lahti sidumine põlevkivist on üks rohepöördega kaasnev probleem, sh seoses kindlamate põlevkivi energeetikast väljumise kuupäevadega. Põlevkivi elekter on järjest vähem atraktiivne majanduslikult, kvoodihind järjest tõuseb. Kuna Ida-Viru mitme omavalitsuse kaugküte on seotud elektri tootmisega (jääksoojus ja uttegaasi kasutus), siis väljumine põlevkivielektri tootmisest mõjutab ka kaugkütte valdkonda. Eelkõige saab mõjutatud – ning kõige kiiremini saab lahendada – Narva linna kaugkütte lahendust (sõltub Balti elektrijaama 11. energiablokki tööst). Kohtla-Järve Ahtme piirkond samuti uttegaasil põhinev, aga väljumine hetkel veel kaugemal. Esimesena saab hinna tõttu pihta Narva. Vaja leida lahendus, kuidas linn saaks end CO2-hinna mõjust lahti siduda ning minna üle taastuvenergia lahendusele. MKM on taotlemas vahendeid, et rajada biomassil põhinev elektri-soojuse koostootmisjaam. Tallinna linna näitel selliste jaamade efektiivsus on ligi 100%. Investeeringukulu on suur ja kui biomassil põhinevat lahendust juurutada ilma toetuseta, kajastub see küttearvetel. Soojusetootmine Eestis on reguleeritud konkurentsiameti poolt, sellist meedet võiks ellu viia Keskkonnainvesteeringute Keskus (KIK), kellel on kogemus olemas. Kaugkütteseaduses vajalik mehhanism olemas: ettevõtja leitakse läbi konkursi – regulatsioon selleks seaduses olemas. Narva puhul mõistlik lahendus koostootmisjaam. Väiksemates asulates, nt Kiviõli, võiks lahendus olla biomassi katlamaja.

Komisjoni liikmete poolt tõstatatud küsimused/seisukohad/arutelu:

1. Kuidas konkurss täpselt välja näeb? Riik annab konkursile kaasa investeeringutoetuse?

Timo Tatar: Jah, nii oleks. Paar koostootmisjaama varem ka toetatud, riigi poolt fikseeritud toetus, konkurss selle peale, kes suudab jaama efektiivsemalt rajada, võidab kõige soodsam pakkuja.

2. Kas on uuritud suurte soojatootmisega tegelevate ettevõtete huvi Narva investeerida ja linna kütma hakata? Kui keegi oleks huvitatud, võimaldaks see kasutada raha muude Õiglaste Ülemineku eesmärkide saavutamiseks?

Timo Tatar: Kui teha konkurss tühjale kohale ilma täiendava toetuseta, siis tähendaks see olulist hinnatõusu Narva elanikele ka võrreldes praeguse äsja tõstetud hinnaga.

3. Kas võimalik ka asendada suur katel väiksemaga? Ei peaks olema takistusi praegusele

¹ Protokoll koostamise ajaks on selgunud, et valitsuskabineti arutelu toimub ilmselt 25.02 ning vastavalt nihkub edasi ka mitteametlik kohtumine EK-ga

pakkujale, kui ta tahab asendada vana tehnoloogiat uuega.

Timo Tatar: Täna sel tootjal teatav eelis pakkuda soodsamat hinda.

4. Üleval on võimalus lasta Narva elektrijaamadel kasutada biomassi taastuvenergiatoetusega, seda teemat arutatakse koalitsioonis, kas selle võimaluse Eesti Energia saaks. See võiks olla kõige kiirem lahendus Narva küttehinna osas. Kas uued biomassi jaamad enam taastuvenergia skeemi alla ei lähe?

Timo Tatar: Võimalik on osaleda vähempakkumistel, aga seal pigem on konkurentsituul ja päike, biomass ei pääseks lõögile. Eelmine valitsus soovis kasutada Balti EJ 11. blokis biokütust, eelnõu on Riigikogus 2. lugemise ootel. Novembris sai Euroopa Komisjoni poolt vajaliku riigiabi loa, et võimalikult palju asendada põlevkivi biomassiga ja saada selleks ka taastuvenergiatoetust. Toetus väiksem kui sarnastel uutel jaamadel Tallinnas ja võimalik nt 3-aastase skeemi alusel teha. Projekti on võimalik käivitada poole aastaga, koostootmisjaam võtab 4-5 aastat.

5. Milline on Narva linna valmisolek praeguse kütelahenduse muutmiseks, milliseid täiendavaid otsuseid ja tegevusi see linnalt eeldab ning mis ajakavas oleks võimalik tegevustega alustada?

Kiirvastus: Narva Soojusvõrk kuulub Eesti Energiale. Aga meede oleks ilmselt konkurentsile avatud ka väljaspoolt. Meetme mõte oleks tekitada huvi investeerida Narvas uude taastuvasse soojuse tootmise allikasse. Sest Narva on Eesti suurimatest linnades viimane, mis on veel fossiilsel kütusel soojusvarustusega. Vastavalt kaugkütteseadusele tuleks sellise huvi korral Narva Soojusvõrgul korraldada avatud konkurss parima pakkuja leidmiseks. Seal saavad osaleda nii tänane tootja kui ka kõik teised huvilised. Sarnased vähempakkumised on varasemalt toimunud ka näiteks Tallinnas ja kõikjal mujal üle Eesti. Narva linnal otseselt sekkuda pole vaja, üksnes toetada ja tagada, et asjaajamine / planeeringud / load jne liiguks kiiresti.

6. Kas väiksemate asulate puhul, kus aega rohkem, on kaalutud ka biomassist innovatiivsemate kaugkütelahenduste otsimist?

Timo Tatar: Kindlasti sooviks üheskoos nuputada, mis on tulevikus bioenergiale alternatiiv siin põhjamaades. Täna on neid lahendusi veel üsna vähe. Otsime täna rahastust, et katsetada ja uurida nt. geotermaalenergia potentsiaali Eestis. Üle lahe, Espoos, valmib tänavu 6 km sügavune geotermaalenergia projekt. Jälgime/ootame huviga neid tulemusi. Lisaks kaardistame Eesti geotermaalenergia potentsiaali ja võimalikke tehnoloogiaid sellel aastal tellitava uuringuga.

Madis Vasser: valmiv Ida-Viru plaan G püüab ka selles küsimuses kindlasti lisamõtteid anda.

7. a) Kuna ÕÜF meetmete rakendamise puhul on meil suhteliselt piiratud ajagraafik, siis millal täpsemini plaanitakse lahti siduda soojusenergia tootmine põlevkivist kõigis kolmes piirkonnas (Kiviõli, Kohtla-Järve, Narva)? Küsimus on seotud sellega, et põlevkivisektori ettevõtted, kes praegu varustavad neid piirkondi soojusenergiaga, kasutavad selle jaoks suuremal määral koostootmisprotsessis eralduvat jääksoojusenergiat. Kas on analüüsitud, kui palju see lahtisidumine mõjutab ettevõtete PVT efektiivsust, kas nende keskkonnatasude koormus kasvab, kuna nad osa jääksoojust hakkavad õhku heitma? b) Kas KIK ka järgnevatel perioodidel toetab investeringuid üleminekuks biokütustele soojusenergia tootmisel? Kui jah, siis kas me peame ÕÜF rahad kasutama I-V soojusenergia tootmisega seotud probleemide lahendamisel, kui ülejäänud Eesti saab ka edaspidi sama eesmärgi saavutamiseks raha KIK-i kaudu? Ettepanek: lahendame küsimust KIK-i kaudu, kuid mitte ÕÜF raha arvelt.

Timo Tatar: Nagu ütlesin, siis fookus ennekõike Narval. Ahtme-Jõhvi-Kohtla-Järve puhul olen teadlik, et seal on tänane lahendus seotud tugevalt õlitootmise uttegaaside

kasutamiseks. Ilmselt see meede selles piirkonnas veel atraktiivne ei oleks. Mis ei tähenda, et ka seal ei tuleks vaikselt alternatiivide peale mõelda.

- Keskkonnaministeeriumi (KEM) Keskkonnatehnoloogia osakonna juhataja Birgit Parmas ja Sotsiaalministeeriumi (SOM) keskkonnatervise ja kemikaaliohutuse juht Aive Telling kandsid ette KEM ja SOM koostöös arendatavat meedet „Põlevkivi kaevandamise ja töötlemisega seotud keskkonnaprobleemide lahendamine ja tervisekahjude vähendamine“.

Sisukokkuvõte:

Meede koosneb kolmest sekkumisest:

Sekkumine nr 1 (KEM): „Piirkondlike põlevkivi kaevandamise ja töötlemise pärandmõjude likvideerimine ning vähendamine“, sh Kohtla-Järve ohtlike jäätmete prügilala nõlva täiendav korrastamine, jääkreostusobjektide ohutustamine, suletud kaevanduste varingute ja vajumite likvideerimine, ehitusmaavarade karjäärade korrastamine (käiks koostöös KOVidega – võimalusteks on kas metsastada, luua rekreatsiooniala vms), Kurtna järvede veerežiimi taastamine, põhjaveekihtide rikkumisest tingituna ühisveevärgi varustuskindluse uuring.

Sekkumine nr 2 (KEM): „Ohtlike jäätmete käitluse piirkondlik arendamine“, käsitleb Vaivara ohtlike jäätmete keskust. 2024. a saavad praegused kärjed täis, vaja ala laiendada. Ida-Virus on suur jäätmetekke, aga madal ringlussevõtt. Vaja seda teemat arendada. Turutõrge infrastruktuuri rajamise etapis, mida ettevõtjad pole valmis tegema. Hiljem tuleb läbi viia konkurss ettevõtjatele uuendatud ala haldamiseks.

Sekkumine nr 3 (SOM): „Kemikaalide riskide hindamise partnerluse (PARC) tegevused ja biomonitoring“. PARC partnerluses osalemise kaudu suureneks vastav kompetents Ida-Virumaal. Eesti fookus partnerluses on põlevkivi sektori mõjul ja Ida-Virul. Partnerluse kestus: 7 a. Biomonitoringu läbiviimine käiks läbi vere- või uriiniproovide põlevkivi sektoriga kokku puutuva elanikkonna seas. Viimased uuringud põlevkivi sektori mõju kohta on tehtud 1980-ndate lõpus. 2015. a tehti laste terviseuuring, võrreldes Tallinna ja Tartuga on Ida-Virumaa laste eeldatav eluiga 5 a lühem, kõrgem on astma esinemissagedus. Seosed tööstusega ei ole ilmsed, on vaja täpsemalt uurida. 2020. a valmis eeluuring, mis näitab, mis biomarkereid oleks vaja määrata. Plaan on hinnata lisaks ka pestitsiidide, et saada kindlust, mis täpselt mõjutab inimeste tervist. Võrdluseks võetakse proove nii sektori töötajate seas kui üldiselt inimestelt piirkonnas. Eesmärgiks on hinnata põlevkivi sektori mõju ja anda sisend tervishoiuvaldkonnale tervisekahjudega tegelemiseks.

Komisjoni liikmete poolt tõstatatud küsimused/seisukohad/arutelu:

1. Vajalik tegevus, kuid kui tegemist on pärandreostusega, see peaks olema rahastatud KIK programmist. 80% keskkonnatasudest tuleb põlevkivi tööstusest, tagasi KIK'i kaudu tuleb regiooni neist vaid 7%, seega kas on õige kasutada ÕÜF raha selleks tegevuseks sellises ulatuses? Tervise osas on tehtud mitmeid uuringuid, aga leitud, et tervisel ei ole otsest seost põlevkivi sektoriga (viide puudub). Ei tähenda, et ei peaks uurima, küsimus proportsioonides. ÕÜF eesmärgiks on tulevikumajandus ja töökohad, vaja oleks näidata seost töökohtadega.

Birgit Parmas: KIK keskkonnaprogrammist KEM vahendeid ei taotle, selline otsus oli tehtud 2 a tagasi. Lisaks, pärandmõjud pärinevad nõukogude perioodist, millal keskkonnatasusid ei korjatud.

Jaak Aab: KIK vahendid jääkreostusega tegelemiseks on piiratud. Ei arva, et nende probleemidega muudest vahenditest ei peaks tegelema. Erinevad arvamused viin ka kabinetiarutelule. 1. tegevussuuna osakaalu oleme juba tõstnud, see aga ei tähenda, et 2. tegevussuunda ja meetmeid üldse vaja poleks. Selge, et tuleb mõelda, kas neid kulusid saaks ka mujalt kanda.

- SOM strateegilise planeerimise juht Maris Mälzer tutvustas SOM nägemust ÖÜF vahendite kasutamisest sotsiaalvaldkonnas, sh SOM poolt arendatavat meetet „Ühiskondlikku muutust toetavate sotsiaal- ja terviseteenuste arendamine“ ning meetme „Narva haigla“ asemele pakutavaid ideid.

Sisukokkuvõte:

SOM ei näe ÖÜF'i rolli ainult põlevkivitööstusest uuele tööstusele ülemineku võimaldamises – vaja tegeleda ka ülemineku mõjude ja tagajärgedega.

Algselt oli SOM'il plaanis 2 sekkumist: üks oli pehmete sekkumiste kogum, teine – Narva haigla uuenemine. Praeguseks on selge, et Narva haigla moderniseerimine sellisena, nagu riigi pikaajaline tervishoiu vaade ja integreerimine sotsiaalteenustega seda ette näeb, ÖÜF vahenditest ei ole võimalik. Siiski, vaja on tervikuna mõelda, kuidas seda vajalikku investeeringut siiski tehtud saada. Keskendudes pehmematele tegevustele, peab märkima, et põlevkivi sektorist sõltuvast majandusest väljumine ei alanud ÖÜF loomisega, mõjud on olnud pikaajalised ja hakkasid esinema mitukümmend aastat tagasi. Ida-Virumaa erineb teistest piirkondadest nii tööhõive, inimeste sissetulekute, tervise, soolise võrdõiguslikkuse näitajate poolest. SOM ettepanek lähtub statistikale tuginevatest väljakutst – vananev ühiskond, vähenev tööjõud, kehvem terviseseisund. Lisaks muudele vahenditele, mida investeeritakse sotsiaalkaitse süsteemi arendamisse riigieelarvest ja perioodiks 2021-27 ettenähtud struktuurifondidest, tuleks ÖÜF'ist täiendavalt pakkuda eakatele ja puuetega inimestele koduteenuste arendamist, luua motivatsioonipakett piirkonda tööle asumiseks valdkonna töötajatele, luua kohanemisprogramm 3. riikidest meditsiinitöötajatele, kriisisündmuse üle-elanute (sh äkilise töökaotuse ja sellele järgneva drastiline mõju elukorralduse muutusele peres) teenuste pakett. Koostöös kohaliku tasandi teadlaste, kõrgkoolidega tahaks luua innovatsiooniprogrammi uute lahenduste ja teenuste käivitamiseks, mis aitaks viia piirkonna sotsiaalmajanduslike teenuste arendamist uuele järjele. Lisaks on üleval ka taristu küsimus. Selles vallas, SOM'i peamine fookus oli Narva haigla, aga vajalik leida uus lahendus Narva haiglale ja küsimusele, mis mahus saaks sotsiaalkaitse taristusse ÖÜF vahendeid suunata ja kas see on vajalik.

Komisjoni liikmete poolt tõstatatud küsimused/seisukohad/arutelu:

1. Jaak Aab: Käivad läbirääkimised ja otsitakse võimalusi ka Narva haiglale, kas struktuurifondidest suurendada vastava meetme mahtu või mujalt. Tegemist Viljandi piloodi matkimisega. Õige tee maakonna- ja üldhaiglate jaoks. Narva on kindlasti väga oluline projekt.
2. Sotsiaalne valdkond on oluline, aga 340 mln on suhteliselt väike raha. Selgus, et ÖÜF vahendid lähevad ainult Ida-Virusse, mis on hea. ÖÜF on põhiliselt mõeldud süsinikurikka majanduse asendamiseks väiksema süsinikumahukusega majandusega. Olemas on ka mitmeid muid võimalusi lisaks ÖÜF'ile, kust kõike muud lahendada. Nt jääkreostuse likvideerimiseks toetuse kasutamine, ka põlevkivi sektori jääkreostus – kui kõike seda selle fondi arvelt üritada lahendada, jääb sellest väheks. Peaks kokku leppima, kui palju ettevõtlusele, kui palju muule. Samuti olnud jutt, et investeeringute puhul võiks olla 1/3 oma raha, 1/3 toetus, 1/3 Kredex laen. Vaja kokku leppida, kuhu saab taotlused esitada, aega on vähe.

Jaak Aab: ÖÜF tingimuste kohaselt on võimalik toetada ka teisi valdkondi, mitte ainult

ettevõtlust. Kõik detailid voorude ja tingimuste osas on edasise töö sisu – praegu on aktuaalne määrata eri valdkondade vahelised osakaalud ja meetmega seotud ettepanekud. Järgmine nädalal toimub valitsusekabinet, siis saab Euroopa Komisjoniga uuesti läbi rääkida.

3. Kus varem oldi? Täna on Ida-Virus 8 456 töötut, töötuse protsent on juba 13,9%.

Maris Mälzer: SOM pole nõus, et Ida-Virule pole seni tähelepanu pööratud, arusaam olemas, et piirkond vajab rohkem järeleaitamist. Alati ei ole pakutud lahendused olnud kiired ja ei too olukorrale üleöö lahendust. See ei tähenda, et piirkond oleks unustatud.

Jaak Aab: Ida-Virumaale inimese kohta suunatud tööturumeetmetest viimastel aastatel kaks korda rohkem raha kui mujale. Probleemid tulevad suurtest ettevõtetest, mis on oma töö lõpetanud, majandusstruktuur on selline, mis on toonud rohkem probleeme kaasa. Riik on investeerinud ka uute töökohtade loomisse. Tööstuspargid ei käivitu nii kiiresti, aga sinna ettevõtjaid tuleb, riik on seda toetanud – nii tööstusalasid kui tööstusinvesteeringuid toetades. Vajalik on tasakaal tööturumeetmete puhul eri vahendite osas, sh struktuurifondidest. Ida-Virule on vajalikud eraldi sihitud meetmed – see on teada ja neid on ka varem rakendatud.

4. Kas SOM kaalus võimalust taotleda lisaks toetust EGF fondist ([link](#)) dekarboniseerimise protsessis kannatavate sektorite töötajatele suunatud tööturu toetusmeetmete jaoks, et mitte seda jälle ÖÜF arvelt teha?

Maris Mälzer: EGF-i kasutamist on Eesti kasutanud alati nii palju kui fondi reeglistik võimaldab. EGF on mõeldud reageerimiseks töökohtade kaotusele, kahjuks ei ole tegemist ettevaatava ega ka väga kiire reageerimisega fondiga, mistõttu on selle kasutusvõimalused Eesti kontekstis olnud alati piiratud.

5. Kuidas samad tegevused, nt leinanõustamine, on mujal piirkondades välja arendatud? Mida rohkem töökohti, seda vähem vaja leinateenust.

Maris Mälzer: Kõik SOM poolt pakutud tegevused on Ida-Viru spetsiifilised tegevused. See kriitika, et asendatakse muude teenuste-meetmete raha ÖÜF vahenditega, ei pea paika. ÖÜF vahendid on erimeetmed Ida-Virumaale.

- Kultuuriministeriumi (KUM) kultuurilise mitmekesisuse asekanstler Piret Hartman ja välisvahendite juht Kärt Kallion tutvustasid KUM'i „Kultuuri- ja spordiinvesteeringute“ meedet.

Sisukokkuvõte:

KUM'i esialgne ettepanek oli suunata 4 mln eurot kultuuri- ja spordiinvesteeringutele. Praeguseks on selgunud, et ÖÜF määruse kompromissvariandi kohaselt ei saa neid toetada. Oleme esitanud alternatiivseid ettepanekuid ja saanud RM'lt ka tagasisidet sobivamate tegevuste osas. Sellest lähtuvalt soovib KUM pakkuda kaht sekkumist:

a) „Kultuurikiirendi“, mille abil aidatakse kultuuri tegijatele teenida suuremat omatulu, mis omakorda aitab luua uusi töökohti ning mitmekesistada ettevõtlust. Sihtgrupiks on asutused, mis saaks arendada uusi teenuseid omatulu teenimiseks – erinevad kultuuriasutused ja spordiobjekte haldavad asutused. Lisaks ÖÜF eesmärkidele, on sekkumisel tihe seos maakonna arengustrateegiaga, kuna see aitab luua noortele atraktiivseid töökohti piirkonda jäämiseks ja tõstab elukeskkonna kvaliteeti. Näitena võib tuua Toila pargis kasutuses olevad virtuaalprillid. Rõhk on asutuste sisutegevustesse panustamisel, mitte taristuinvesteeringutel.

b) Tööstuspärandi kasutuselevõtt. Uuringute kohaselt, iga otsene töökoht kultuuripärandi sektoris loob 26,7 kaudset töökohta majutuses, toitlustuses jms. Sekkumise sihtgrupiks on objektide omanikud ja haldajad – nii erasektor kui KOV'id. Oluline on seos Ida-Viru

arengustrateegiaga, kus on eesmärgidena välja toodud tööstusobjektide kasutuselevõtt ja ringmajanduse edendamine. Mitmed head näited on juba olemas – Kiviõli seikluspark, Aidu arendamine. Eesti kogemusest, Telliskivi loomelinnak samuti näide tööstuspärandist, millest sai oluline kultuurimajanduse osa. Kas sarnane tulevik võiks olla nt ka Kreenholmil? Euroopa Nõukogu toetab kultuuriteede (võrgustikke) rajamist Euroopas, sh üks siht on tööstuspärandi kultuuriteed. Eesti on hetkel tööstuspärandi kultuuriteede kaardil hall, ehk potentsiaal on rakendamata sellel suunal.

KUM'i ettepanek on tõsta mõlemad sekkumised 1. tegevussuuna alla, sest nad aitavad elavdada majandust, toetavad ettevõtluse mitmekesistamist ja aitavad luua töökohti.

Komisjoni liikmete poolt tõstatatud küsimused/seisukohad/arutelu:

1. Sekkumiste sihiks on turismisektori töökohad, eelkõige muuseumi töökohad. Mis on palgatase nendel kohtadel? Mis on eeldused Telliskivi tüüpi keskuse loomiseks, kui teine sama jõukas linnaosa on 210 km kaugusel?

Piret Hartman: Valitsuste toel on hakanud ka kultuurisektori töötasud tõusma, siht, et kõrgharidusega kultuuritöötaja palk oleks sarnane õpetajatega, sellest tasemest veel pisut ollakse maas. Eesmärk ongi, et omatulu kasvatamise arvelt saaks palgataset tõsta. Telliskivi arendajad on mõelnud ka Kreenholmi arendamisele, aga seda ei saa teha ainult erasektori toel. Vajab täiendavaid mõjuanalüüsi. Kreenholmis toimuvatel üritustel külastajate arvu üle kurta ei saa, aga igapäevase kliendi tagamine on eraldi küsimus.

Jaak Aab: See, et puudub võimalus toetada kultuuri- ja spordiinvesteeringuid ÕÜF vahenditest ei tähenda, et teistest fondidest ei tule sarnaseid toetusi. Turismi puhul tuleb kõne alla uue perioodi regionaalmeede, sarnane praeguse perioodi PKT-ga. Keeruline on see, et ka teiste meetmete kavad on alles tegemisel. RRF ja React-EU osas on kindlus saadud, järgmisel nädalal valitsuskabinetis on struktuurifondid ja ÕÜF, siis alles saab hakata detaile täpsustama. Nõus jälgima, et kultuurialased tegevused saaks mujalt võimaluse toetusteks. Üritusi toetanud oleme ka Ida-Viru programmist – mõned ütlevad, et need loovad sidusust kiiremini kui kõik meie integratsioonimeetmed kokku.

Sille Kraam (MKM): See ongi häda, et turismi vaadatakse muust majandusest eraldi. Välisinvesteeringute ja tippspetsialistide meelitamiseks on oluline, et peredele oleks ka midagi pakkuda. Toetan KUM'i ettepanekut tõsta nende meetmed 1. tegevussuuna alla, kuna nendel on otsene link ettevõtlusega. Loomekiirendi võiks olla „sisseviskaja“ teistesse meetmetesse. Kas see on seotud ka OBJEKT'iga või loome uut maailma?

Piret Hartman: Kindlasti ei dubleeri, vaid teeme koostööd olemasolevate struktuuridega.

Jaak Aab: OBJEKT on saanud ka praegusest Ida-Viru programmist toetust. Sinna kõrvale on tekkimas ka iduettevõtete kiirendi; koostöö, mis seal majas toimub on hea. Sellistele tegevustele ongi lisaks ÕÜF'ile muid võimalusi ka.

2. Kuna põlevkivisektor hoidis ka COVID19 ajal head eksporditaset, siis kõikide nende toredate ettepanekute/ideede puhul me peame ikkagi mõtlema rohkem tegevustele, mis aitavad säilitada ekspordipotentsiaali, annavad kõrgemat lisandväärtust ning toetavad innovatsiooni majanduses ning aitavad hoida meie SKP kõrgel tasemel sel ajal, kui me liigume üldise kliimanetraalsuse juurde.

Piret Hartman: Sekkumise üks eesmärgidest on ka töökohtade loomine. Kultuuripärand aitab sellele selgelt kaasa. Iga otsene töökoht kultuuripärandi sektoris loob 26,7 kaudset töökohta (autotööstuses on see näitaja ainult 6,3). Iga ehituspärandisse investeeritud 1 mln USD loob 31,3 töökohta (tootvas tööstuses on

see näitaja ainult 21,3).

- Rahandusministeeriumi (RM) õiglase ülemineku kava koostamise koordinaator Ivan Sergejev tutvustas RM'i ÖÜF meetmeid „KOV investeeringud sotsiaalse sidususe suurendamiseks“ ning „Piirkondlike algatuste toetus õiglaseks üleminekuks“.

Sisukokkuvõte:

RM on ÖÜF vahenditest plaaninud kahte meetet. Esiteks, olulised on KOV investeeringud, kuna KOV'idel on oluline roll kindlustada kogukondade toimine ulatuslike muutuste perioodil; nemad on kõige lähedam tasand elanikele. Teiseks, piirkondlikud algatused – meede, mille eesmärk on anda ülemineku protsessile rohkem inimmõõdet, et inimesed ei oleks pealtvaatajad vaid neil oleks oma roll ja võimalus panustada. Piirkondlike algatuste meetmest on plaanis toetada tegevusi, mis panustavad kõikidesse fondi tegevustesse, kuid on liiga väikesed, et luua nende jaoks eraldi meetmeid – seega, eri algatused koondatakse ühte meetmesse. Plaanis on toetada nii väiksemaid investeeringuid kui pehmeid tegevusi. Taotlemine voorudena. Sihtgrupiks on need, kes on muudest meetmetest pigem välja jäänud – sh kolmas sektor. Toetusmäär pigem kõrge, et võimaldada rohujuure tasandilt üles noppida ja ellu viia häid ideid ülemineku protsessi toetamiseks.

3. Õiglase ülemineku koondpilt: lühiajaline leevendus vs pikaajaline muutus, vahendite kasutamise tempo ülevaade

Rahandusministeeriumi regionaalarengu osakonna juhataja Priidu Ristkok andis ülevaate õiglase ülemineku koondpildist.

Õiglase ülemineku fookus on eelkõige kliimanetraalsusele ülemineku mõjude, sh nii lühikui pikaajaliste mõjude, leevendamisel. Ainult töökohtadele keskendumisest ei piisa. Oluline on vahendite jaotamisel meeles pidada, et ÖÜF pole ainus allikas – teistest fondidest võiks jõuda Ida-Virusse sama palju toetust veel lisaks. ÖÜF vahenditest toetatakse ettevõtete arendustegevust, rohelahendusi, teadmismahukust, loomemajandust, elukestvat õpet, digioskuste arendamist, tööturuteenuseid jms. Elukeskkonna valdkonnas samamoodi – põhikoolivõrk, ettevõtlustaristu, hoolekande teenused, hoonete energiasääst, teenuste korraldamine. ÖÜF meetmete disainimisel on oluline arvestada, et nad ei dubleeriks muid meetmeid vaid täiendaks neid. Rahakasutuse ajakava on kiirem kui tavaliselt. Ministeeriumite esialgsed plaanid – üldsummas oleme piisavalt kiired, aga osa meetmete puhul on vaja veel kiirendamise võimalusi läbi mõelda. Kogu fondi eesmärkide saavutamisel on oma suure mahu tõttu võtmetähtsusega suurinvesteeringute toetusmeetme edukus. Ettepanek on toetuse kasutustempot kõigi meetmete puhul analüüsida. Enamike meetmete puhul on veel mõtlemiskohti, mis vajavad suuremat selgust.

Vabariigi valitsuskabineti 3.12.2021 otsus oli suunata 248 mln 1. tegevussuunda „Mitmekesine ja nutikas ettevõtluse areng“ ja 92,63 mln – suunda „Atraktiivne elukeskkond“. Lähtuvalt ÖÜF määruse kompromissvariandi sõnastusest, peame arutama juhtkomisjoniga uuesti meetmete jaotusvariante.

4. ÖÜ fondi meetmete sisu ja jaotuspõhimõtete ülevaatamine ja arutelu.

Küsimused:

1. Kui tõenäoline on Euroopa Komisjoniga kokku leppida 3+3 vahendite tähtaega

nihutada näiteks 4+3 peale?

Priidu Ristkok: Tempo osas läbirääkimiste ruumi ilmselt ei ole, ajaraam on kokku lepitud.

Kadri Tali: Ei, rakendamise kiirus on fondi reeglites kirjas ja seda me muuta ei saa. Siseriiklikult saame erinevate meetmete puhul sättida, mida millises tempos ellu viia.

Jaak Aab: Need on niigi väga raskesti kokku lepitud fondid: RRF, React-EU ja ÖÜF – nii et esialgu ei ole aktuaalne ajakava pikenemine. Peame oma toimetamisi tegema tõhusalt ja kindlustama, et ükski minut poleks kaotatud. Euroopa Komisjoniga läbirääkimised ja ÖÜF määruse sõnastus seavad ka omi piiranguid, ning kui on näha, et mingi asi läbi ei lähe, ei ole mõtet hakata suruma. Näiteks, sihtpiirkonna laiendamine oleks võtnud aega ja poleks ka sisuliselt õige. Sama olukord ka Narva haiglagaga.

2. Kus on skeemis riigitulu CO2 kvoodite müügist? Senine jaotus on 50% roheprojektidesse ja 50% riigitulusse. Kui põlevkivitööstus sulgub siis 100 % riigitulu kvoodite müügist tuleks suunata Ida-Virumaale.

Jaak Aab: Hetkel ärme seda teemat siin ava. KEM'il on olnud ka seni soov võtta suurem osa roheprojektide kasutusse, aga seni ei ole seda võimalust eelarvest leitud. See on teema, mida võiks arutada valitsuse keskkonna- ja kliimakomisjonis. Vastava ettepaneku võib teha valitsusele RES raames arutamiseks.

3. Väga mures selle pärast, et kui ideed ei haaku määrusega, jääb raha kasutamata, või kasutakse raha ära, aga ei saavutata tulemust. Peab olema investeringute plaan ja kriteeriumid, kuidas investeringuid hinnata, nt 1 miljon per capita = mitu töökohta ja kui kiiresti. 340 miljonit on piisk meres. Tööpuudus täna 14%, kriteerium võiks olla, mitu töökohta luuakse 2022-23 jooksul.

Jaak Aab: ÖÜF ei ole ainuke raha, mis Ida-Virusse tuleb. Ida-Virumaalt ei võeta midagi ära ja asendata ÖÜF'iga – ÖÜF'i vahendid on lisaks kõikidele olemasolevatele ja tulevastele meetmetele. Ei saa öelda, et teise suuna meetmed ei panusta töökohtade loomisesse.

Maris Mälzer: Ka SOM vaatest - sekkumised on planeeritud nii, et looksid ka uusi töökohti – nt tervishoiusektoris.

4. Kärt Kallion: Kas Kultuuriministeril oleks mõistlik oma sekkumise osas võtta eraldi ühendust rahandusministerimiga, kuna oleme oma algset sekkumist siiski edasi arendanud ning oleks vaja selgust, kuhu alla me täpsemalt võiksime mahutada uue info valguses, et kultuur- ja spordiinvesteringud ei ole abikõlblikud. Plaanitud tegevused ei ole teistest fondidest abikõlblikud. KeM ettepanek liigutada meede esimese suuna alla. Kuidas kiiremini edasi toimetada?

Jaak Aab: Võiks arutada RM'iga. Teatud tegevused on juba praegu toetatavad esimesest suunast, nt tööstuspärand. Saab täpsustada meetmete sisustamise käigus. Palun pöörduge RM'i välisvahendite ja regionaalarengu osakondade poole.

Piret Hartman: "Kultuuri- ja spordikiirendi" ning ka "tööstuspärandi kasutuselevõtt" ei ole kultuuri- ja spordiinvesteringud. Miks on KUL sekkumine valesti nimetatud ning maha tõmmatud? Meetme sisu võrreldes algse ettepanekuga on muutunud, mistõttu palume jätta 4 mln kultuurivaldkonnale. Näeme koostööd teiste meetmetega, aga need eesmärgid on seotud kultuurivaldkonnaga. Algne kokkulepe oli, et see raha tuleb kultuurivaldkonda ja loomemajandusse.

Jaak Aab: Tuleks ministeriumitel omavahel arutada. Kõik KUM tegevused ei ole maha võetud – esimese tegevussuuna sees saab neid teha küll, seda on näha. PO5 alt on võimalik toetada turismi. Iseasi, kas KOV'id teevad vastavaid valikuid või mitte.

Kaalume.

Ettepanekud:

1. Madis Vasser: EKO ettepanek oleks panustada vabanenud vahendid ulemineku pikaajalise protsessi enda teaduslikumasse uurimisse, mitte lihtsalt anda ettevõtetele lühiajalisteks teadus-arendustegevusteks natuke lisaraha. Protsess on pikem kui paar aastat, oleks vaja mõelda ka kuidas selle protsessi pikaajaliselt suudame lõpuni viia.
2. Sille Kraam: MKM pooldaks tööstusinvesteeringute toetusmeetme asemel suunata täiendavaid vahendeid teadusmahukuse kasvu meetmesse. Mis aitaks kaasa uute teadusmahukate majandusharude/suundade tekkeks piirkonnas. Eelkõige põhjusel, et ülikoolides tekiks uut teadmist ja ka selleks, et seda ka ettevõtete poolt rakendataks. Just käivitus rakendusuuringute programm, mille eelarve täitus päevadega. Rakendusuuringute programmi (RUP) näitel näeme, et ettevõtjate valmisolek teadusarendustegevuseks on suur, võiks võimendada seda ka Ida-Virumaal.

Kristjan Sahtel: HTM toetaks ka teadusmahukuse vahendite suurendamist.

Mare Roosileht: Toetan suunata rohkem rahastust just teadusesse ja rakendusuuringutesse.

Meelis Tint: Väikeettevõtete hulka ja arengut, milleks oleks Ida-Virus küllaldaselt ruumi ja eeldusi, teadusmahukuse toetamine oluliselt ja kiiresti ilmselt ei aitaks.

Margus Ilmjärv: Tööstusinvesteeringute elluviimise tempo on ilmselgelt liiga kiire - seda peaks kindlasti pikema aja peale jagama!

Tööpuudus on maakonnas praegu kõige teravam probleem ja rohepööre ähvardab muuta olukorda pingelisemaks – seega tuleb vahendite jaotuse juures pidada silmas ennekõike meetme potentsiaali suurendada töökohtade arvu. Senine toetusmeetmete ajalugu näitab, et tõhusaim tee selleks on toetada tööstusinvesteeringuid. Lisaks, kuna meetmete rakendamise tempo on väga kiire, võiks kaaluda meetmete arvu vähendamist ja allesjäävate meetmete puhul olla võimalikult paindlik.

3. Teet Kuusmik: IVIA'1 on kaks olulist projekti: tööstusinkubaator ja tööstusrobotika keskus. Ettepanek lisada need projektid ettevõtlustoetuste meetmesse. Võimalikult palju raha suunata tööstusinvesteeringute meetmesse.

Jaak Aab: Nendest plaanidest on olnud juttu, inkubaator peaks olema kaetud ka olemasolevates meetmetes, robotikakeskuse osas peaks MKM hindama, mis vahenditest (sh struktuurifondidest) seda toetada võiks. Võtmeroll võiks olla seejuures TTÜ kolledžil.

4. Kristi Klaas: Töökohtade loomine on oluline prioriteet, kuid silmas peab pidama, et ka CO₂-intensiivsus väheneks ja elukeskkond paraneks. Toetama peaks meetmeid, mis panustavad kõiki kolme sihti ja luua sünergiat. Tööstusinvesteeringute toetus on oluline ja peaks olema laiem kui tööstus. Ettevõtlusmeetmete suunamisel on oluline see, et arvestataks ka pikema konkurentsivõimega valdkondi – 20-40 a perspektiiv. Vaivara ohtlike jäätmete prügila on suure potentsiaaliga just ringmajanduse ja jäätmete ümbertöötlemise võimekuse kasvatamise aspektiks. Kui selles piirkonnas tekitada ka ringlussevõtu võimekus, siis see loob töökohti, vähendab CO₂ ja loob eeldusi uuele majandusele uleminekuks.
5. Meelis Paavel: Vabanenud vahendite osas toetan RAM ettepanekut 39 mln jagunemisel suurema kaaluga tööstusinvesteeringutele ja KOV tegevuste toetamistele. Teiste valdkondade ettepanekud peaksid rahastuse saama teistest toetusmeetmetest.

Maris Mälzer: 39 vabanenud miljoni osas tahaks üle rõhutada, et kuigi Narva haigla ei

ole abikõlblik, siis sotsiaalhoolekande investeeringud on ja SOM näeb, et seal oleks vajalik investeeringuid Ida-Virumaal suurendada. Narva haigla tegevuste abikõlbmatusest ÕÜF-ist ei ole 100%. Abikõlbmatu on see osa, mis puudutab spetsiifiliselt tervishoidu, aga abikõlblik on eakate ja lastega seotud hoolekandega osad.

Jaak Aab: Jah, nii on, aga on selge, et Narva haigla osas Euroopa Komisjoniga läbirääkida oleks väga keeruline ja otstarbekam on otsida selle jaoks vahendeid teistest allikatest.

6. Hallar Meybaum: Tuleb hinnata meetmeid läbi vastavate kriteeriumite. Muidu raha "põleb" ära.

Jaak Aab: Neid kriteeriume me hakkame nüüd välja töötama. Mitmekesisuse teemast võib olla keeruline aru saada, kuid Ida-Viru programmist on saanud toetust mitmed lennukad ideed. Nii et meetmed on meie teha. Meetmeid hakkame koos juhtkomisjoniga sisustama.

Maris Mälzer: Sotsiaalkaitse valdkond on Eestis nii alarahastatud, et raha põletamist ei saa lubada. ÕÜF-i eesmärk on leevendada kliimanetraalsele majandusele üleminekust tulenevaid sotsiaalseid ja majanduslikke kulusid. Miks ei peaks ÕÜF-ist sotsiaalhoolekandesse investimine olema õigustatud kui põlevkivitööstusel põhinev mudelil on olnud väga suured mõjud sotsiaalsektorile?

Sander Vaikma: Olen täiesti nõus, et investeeringuid sotsiaalhoolekandesse on vaja suurendada, kuid kindlasti mitte ÕÜF vahenditest.

7. Hallar Meybaum: Kriitika: iga ministeerium surub läbi oma meetmeid - puudub suur pilt - milline saab olema Ida-Virumaa tulevikumajandus ja töökohad.

Jaak Aab: Seda tulevikumajandust me siin üritamegi koos luua. Kõik välja käidud meetmed panustavad sellesse tulevikku, küsimus on mis osakaalus peavad meetmed olema.

8. Dmitri Dmitrijev: Tööstus, teadus ja innovatsioon on need, mis toovad ressursi ka teistesse valdkondadesse pikaajalises perspektiivis.
9. Peep Peterson: Nõus, et vajame väga pika konkurentsivõimega kõrgkvaliteedis töökohti. Seal leiduvad ka erarahad paljude muude heade projektide rahastamiseks teises raharingluses.
10. Erik Puura: Ehk peaks jätma mingi osa eelarvest valdkondade-üleseks koostööks? Iga ministeerium toimetab oma meetmetega, aga üldisest pildist jääb puudu. Oluline, et eri meetmed liiguks ühes suunas, nt ettevõtetus ja täiendõpe. Kas teha ideede eelkorje või kõrgem visioonikomisjon. RUP nõukojal nt mingit rolli ei ole, taotluste sisu neile ei avaldata. Peab olema mehhanism selleks, et vältida ebakõla ministeeriumite vahel. Ka energeetikavaldkonnas tuleb mingil hetkel valikud teha, millisele tehnoloogiale panustada.

Jaak Aab: Juhtkomisjon ei lõpeta oma tööd pärast kava valmimist, jätkame elluviimise jälgimist, tingimuste koostamist. Teadmumahukuse meetmes on „rohe“ kindlasti üks märksõna. Juhtkomisjonil on seire roll samuti ja võimalus korrigeerida plaane, kuulates teadlasi ja ministeeriumite eksperte. Hea märkus, et kõik tegevused peavad olema kooskõlas ja liikuma suurema eesmärgi suunas.

Timo Tatar: Tuum, tuul ja päike ja vesiniku kasutus energiakandjana õiges kohas ei välista üksteist mitte kuidagi. Pigem täiendavad üksteist. Soomes nt. ehitusel nii uued tuumajaamad kui kümned tuhanded MW tuuleparke.

11. Hallar Meybaum: Märkus - 10 miljonit investeringu piir ei anna efekti – piir peaks olema kõrgem, kuni 100 miljonit, siis on efekt. Suured projektid on efektiivsed.

Jaak Aab: Tööstusinvesteeringute toetus võib saada laiendatud ka väljapoole tööstust. See on järgmise arutelu küsimus. Sellel toetusel võiks olla 2 sahtlit – suured ja väga suured projektid eraldi, väikesed ja keskmised eraldi konkurentsisis. Jaotus ei pea olema lukus, piiri nende gruppide vahel võiks vajadusel jooksvalt muuta.

Margus Ilmjärv: Ühtede suurettevõtete asendumine teistega võib olla riskantne – pigem tuleks eelistada rohkemate ettevõtete tekke toetamist ja mitmetes sektorites.

12. Teet Kuusmik: Tööstusinvesteeringute meetmes peaks olema võimalus osaliselt rahasid kaasata 7+3 rahadest, et kasutada seda meetet turundusinstrumendina välisinvesteeringute meelitamisel.

5. Kokkuvõtte

Jaak Aab: 16. veebruariks on oodatud kirjalikud ettepanekud 39 mln ümbertöstmise osas nii suundade kui meetmete lõikes, lisaks üldine ettepanek meetmete üldpildi osas. Kindlasti vajalik ministriumite sisend – kuidas kabineti otsuse järgselt käib kaasamisprotsess meetmete sisustamiseks. Kaasatud peaksid olema teadlased, huvigrupid, ametnikud. Kabinetis anname põhjaliku ülevaate arvamuste ja ettepanekute osas, midagi peab ära otsustama, et saaks ettevalmistustega edasi liikuda. Ajagraafik on väga tihe: maiks peab rakenduskava praktiliselt lõpetatud olema, et saaksime seda esitada Euroopa Komisjonile.

(allkirjastatud digitaalselt)

Jaak Aab
Koosoleku juhataja

(allkirjastatud digitaalselt)

Ivan Sergejev
Protokollija